

УКРАЇНСЬКА МОВА Й ЛІТЕРАТУРА В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

2, 2013

ПЕРЕДПЛАТНИЙ
ІНДЕКС 22677

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
З СЕСТРОЮ ОЛЬГОЮ –
«ПРОСВІТЯНИ»

ПРОБЛЕМНІ ЗАВДАННЯ
ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ІГРИ
У ВИВЧЕННІ ЛЕКСИКИ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

НОВІ ПІДХОДИ
ДО ОЦІНЮВАННЯ ВЛАСНОГО
ВИСЛОВЛЮВАННЯ УЧНЯ

«УКРАЇНА ЗАВЖДИ
БУЛА В МЕНІ, ЗІ МНОЮ...»
ДО 135-РІЧЧЯ
ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ГНАТА ХОТКЕВИЧА

УСІ МИ РОДОМ З УКРАЇНИ
СЦЕНАРІЙ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ
ДО МІЖНАРОДНОГО ДНЯ
РІДНОЇ МОВИ

ПОСПІШАЙТЕ ПЕРЕДПЛАТИТИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ФАХОВІ ЖУРНАЛИ
ДОКЛАДНІШЕ НА PEDPRESA.COM

видавництво
**ПЕДАГОГІЧНА
ПРЕСА**
ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ
ТА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ЖУРНАЛ

№ 2 (123) ЛЮТИЙ 2013

Видається з 1999 року
До січня 2012 р. журнал виходив під назвою
«Українська мова й література в середніх школах,
гімназіях, ліцеях та колегіумах»

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія KB № 17886-6736P від 21.06.2011 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ДІВП ВИДАВНИЦТВО
«ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР – Станіслав Караман,
доктор педагогічних наук, академік
Української академії акмеологічних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Олександр Авраменко,
старший науковий співробітник
Зінаїда Бакум, доктор педагогічних наук
Микола Барахтян, кандидат педагогічних наук
Алла Богуш, академік НАПН України
Олена Бондарева, доктор філологічних наук
Анатолій Висоцький,
кандидат філологічних наук
Ніна Голуб, доктор педагогічних наук
Катерина Городенська,
доктор філологічних наук
Олена Горошкіна, доктор педагогічних наук
Анатолій Гуляк, доктор філологічних наук
Наталія Дика, кандидат педагогічних наук
Тамара Донченко, доктор педагогічних наук
Лідія Кавун, доктор філологічних наук
Ольга Копусь, кандидат філологічних наук
Тетяна Матвійчук, кандидат філологічних наук
Любов Мацько, академік НАПН України
Віктор Огнев'юк, академік НАПН України
Сергій Омельчук, кандидат педагогічних наук
Наталія Остапенко, доктор педагогічних наук
Марія Пентиліук, доктор педагогічних наук
Свєнція Петрова, кандидат філологічних наук
Володимир Різун, доктор філологічних наук
Олександр Савченко, академік НАПН України
Олена Савченко, вчитель-методист
Григорій Семенюк, доктор філологічних наук
Тетяна Симоненко, доктор педагогічних наук
Ольга Слоньовська, кандидат педагогічних наук
Лариса Соловець, кандидат педагогічних наук
Катерина Таранік-Ткачук,
кандидат педагогічних наук
Ганна Токмань, доктор педагогічних наук
Іван Хом'як, доктор педагогічних наук
Зоя Шевченко, кандидат педагогічних наук
Галина Шелехова, кандидат педагогічних наук
Неоніла Шинкарук,
заслужений працівник освіти України
Стефанія Яворська, доктор педагогічних наук

На с. 1 обкладинки: Портрет Лесі Українки
(1871 – 1913)
На с. 2 обкладинки: Донечина – земля талано-
витих педагогів
На с. 3 обкладинки: Образи чудернацьких зві-
рів і прадерева в декоративному живописі Марії
Приймаченко
(до статті Олеси Пономаренко на с. 70)

НАУКА-ШКОЛІ

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ

Марія ЧАШУК

Леся Українка з сестрою
Ольгою – «просвітляни»

**Роман ЯРОШЕНКО,
Анна БУРАТЕВИЧ**

«Страшні слова, коли вони
мовчать» (Ліна Костенко)

МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Олена ОСТАПЧЕНКО

Проблемні завдання та
лінгвістичні ігри у вивченні
лексики української мови

Віра ТОПІХА

Особливості словотвірної
полімотивації префіксально-
постфіксальних дієслів

Лілія ПРУС

Лінгвістичні знання –
у практику нормотворення

ГОТУЄМОСЯ ДО ЗНО

Олександр АВРАМЕНКО

Нові підходи до оцінювання
власного висловлення учня

МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНЯ СЛОВЕСНИКА

Людмила БЕЛЯКОВА

Учнівський твір – вінець
роботи учня і вчителя, вияв
переконань старшокласника

Алла ОЛІЙНИК

«Нерівність душ – це
гірше, ніж майна».
Урок-диспут з елементами театралізації
за романом Ліни Костенко
«Маруся Чурай»
Українська література,
11 клас

Наталія ПЛАПАК

Слова, слова...
Вони такі всі різні...
Українська мова, 6 клас

Ніна УКОЛОВА

Рід іменників. Іменники
спільного роду
Українська мова, 6 клас

ІКТ НА УРОЦІ

**Наталія КРИВОНОС, Ольга
ЛПЕХА, Ольга НІКОЛАЙЦЕВА**

Система уроків з теми
«Будова слова. Орфографія»
(продовження)
Українська мова, 5 клас

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

**Неля МИХАЙЛОВСЬКА,
Валентина ВЛАСЕНКО**

Стилістичне забарвлення
«саду» української мови
Українська мова, 11 клас

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ

Людмила ГЕЙМАН

«Україна завжди була
в мені, зі мною...»
До 135-річчя від дня народження
Гната Хоткевича

ПОЕТИЧНА МОЗАІКА

Валерій ІВАЩЕНКО

Краплинки
Вибрані поезії

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА

Борис ЛАВРЕНЮК

Усі ми родом з України
Сценарій виховного заходу до
Міжнародного дня рідної мови

Олена КУЗНЕЦОВА

«Немає загадки таланту.
Є вічна загадка любові»
Усний журнал, присвячений
життю та творчості
Григора Тютюнника

МУЗИЧНА ВІТАЛЬНЯ

Роксана СКОРУЛЬСЬКА

Класик української
музики ХХ століття

СВІТ МИСТЕЦТВА

Олеся ПОНОМАРЕНКО

Образи чудернацьких звірів
і прадерева в декоративному
живописі Марії Приймаченко

«СТРАШНІ СЛОВА, КОЛИ ВОНИ МОВЧАТЬ»

ЛІНА КОСТЕНКО

Роман ЯРОШЕНКО, викладач української мови Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук;

Анна БУРАТЕВИЧ, студентка Київського університету імені Бориса Грінченка

Анотація. У статті досліджено ставлення видатної української поетеси Ліни Костенко до Чорнобильської зони, продемонстровано не лише її творчість, присвячену цій проблематиці, а й показано її неопосередковану участь у ліквідації, її внутрішні пориви в допомозі потерпілим. Вибудовано логіко-поняттєві дифузії поетеси, що ґрунтуються на суцільній жертовності та посвяти себе проблемам сучасності.

Ключові слова: ЧАЕС, трагедія, поетеса, творчість, жертва, присвята.

РОМАН ЯРОШЕНКО, АННА БУРАТЕВИЧ. «СЛОВА СТРАШНЫ, КОГДА ОНИ МОЛЧАТ»

Аннотация. В статье исследовано отношение выдающейся украинской поэтессы Лины Костенко к Чернобыльской зоне, продемонстрировано не только ее творчество, посвященное данной проблематике, но и показано ее непосредственное участие в ликвидации, ее внутренние порывы в помощи пострадавшим. Выстроены логико-понятийные диффузии поэтессы, основаны на жертвенности и посвящении себя проблемам современности.

Ключевые слова: ЧАЭС, трагедия, поэтесса, творчество, жертва, посвящение.

ROMAN YAROSHENKO, ANN BURATEVICH. «SCARY WORDS, WHEN THEY ARE SILENT»

Summary. This article explores related outstanding Ukrainian poetess Lina Kostenko to the Chernobyl zone was shown not only her work, devoted to the problems of the present, but also shows its direct unmediated participation in liquidation, its internal impulses to help the victims. This article builds on the logical concept of diffusion poet, who reasonably lean on continuous dedication and sacrifice themselves to the problems of modernity.

Keywords: Chernobyl tragedy, the poet, creativity, sacrifice, dedication.

У дослідженнях сучасного етапу розвитку науки і суспільства неопосередковано робиться аналіз проблем сьогодення. Для більшості сучасної молоді «вчора» вже не має особливого значення, оскільки «сьогодні» є набагато цікавішим і доступнішим. Можливо, десять років тому це стосувалося б ще чогось менш вагомого, але сьогодні це торкається власної історії, а отже, конкретно кожного. Загальна статистика свідчить, що знання громадян недостатньо вичерпні щодо подій 1986 року в Україні. Тому в науковій ретроспективі залишаються малодослідженими конкретні факти ставлення видатних постатей до міжнародної катастрофи – Чорнобиля, їхні імена та буквальні події.

У світлі неповторних особистостей є чимало біографічних свідчень, що висвітлюють їх причетність до однієї з екологічних проблем людства, проте є постаті, які переживали цю злочасну подію крізь все своє ество – життя і творчість. Одним із таких чуттєвих творчих характерів є Ліна Костенко. Про неї можна говорити багато, але за неї скаже її незламна поезія. Сам факт, що тендітна жінка кинулась на порятунок приречених людей, неможливо і неприпустимо забувати. Є щось у ній «чоловіче»: у всіх її думках і діях, але разом з тим вона залишається «Чорнобильською берегиною». Означену проблематику в історії розвитку

української літератури досліджували: Л. Івшина, Р. Омеляшко, Ю. Щербак, В. Яворівський та ін.

«Для кого ж квітку в полі п'є бджола?

Куди ведуть ці знаки придорожні?

Як довго в селах казка не жила!

Тепер вернулась – а вони порожні!» [13, 206].

У численних інтерв'ю письменниця запевняє, що це не було наказом чи проханням, це було духовним покликом! Вона не думала над правильністю дій, вона просто робила те, що говорило серце. Персонаж книжки «Записки українського самашедшого» нотує:

«До закриття Чорнобильської атомної п'ять днів. Однак її ще не відкрили. Хотіли підключити вчора, але спрацював аварійний захист. Проте газети сповнені оптимізму, запевняють, що світ нарешті зітхне з полегкістю. Готується грандіозне шоу «Світ без Чорнобиля». Президент Академії наук пропонує цей день оголосити державним святом. І навіть висловив думку, що «Президент України, який закриває Чорнобиль, заслуговує, як мінімум, на Нобелівську премію миру». Так і сказав: «...як мінімум». А далі підводить підсумок: «Чорнобильці мруть по максимуму, сорок-п'ятдесят тисяч щорічно, це в самій лише Україні. Пік захворювання на рак щитовидної залози прогнозують на 2005 рік» [10, 19].

Проте, як виявляється, писати – мало, тому що

Л. Костенко на території ЧАЕС

малоефективним залишається саме прочитання, а якщо гортають, то лише, щоб вкотре «тикнути пальцем», а потім тим же пальцем можна було покрутити біля скроні. Але «світ без Чорнобиля» неможливий, бо нас завжди будуть переслідувати: «Фантом, кістляк, антена дальніх стежень». Л. Костенко несе ці думки крізь ціле життя і бачить перед собою, як: «...босоніж дітки бігають малі. Пройшла гроза і не була озонною. А де тепер не зона на землі? І де межа між зоною й не зоною?» [13, 241].

Відомий український історик В. Смолій каже: «Чорнобиль з нами назавжди, і нам з ним жити. Хочемо ми цього чи не хочемо, він – елемент масової свідомості, який вже передався наступному поколінню... Завдання в тому, щоб цей настрій пом'якшити, мінімізувати вплив Чорнобиля на свідомість... А суспільство, яке сьогодні розірване на шматки, не може забезпечити свій компонент у вирішенні цієї проблеми. Більше того скажу – якби не було б Чорнобильської зони, була б якась інша!» [7]. Проте це залишається лише словами, навіть сьогодні. «Зону відчуження» створили, а от далі – зупинились. На місці страшної трагедії досі стоять покинуті пустки, занедбані околиці.

«Чи навезли тут жуужелиці й скла?

Зміїний цар згубив свою корону?

Радіаційна мжичка попекла,

Доці кислотні вижовтили крону?» [13, 78]

Якби людина не побувала навіть жодного разу в Чорнобилі, не чула б історичних фактів, не дивилась документальних фільмів, то, прочитуючи поезії Костенко, можна зрозуміти плач природи та людей, існування яких піддалося тортурам. Природі письменниця завжди надає особливого значення, не просто явища, а живого героя, з почуттями і долею. Особливо виражений ліс, як незламний силач, що тримає на своїх плечах важке завдання зберігати чистоту всього суцього:

«Тут кожен сам собі пан,

живе за власним законом.

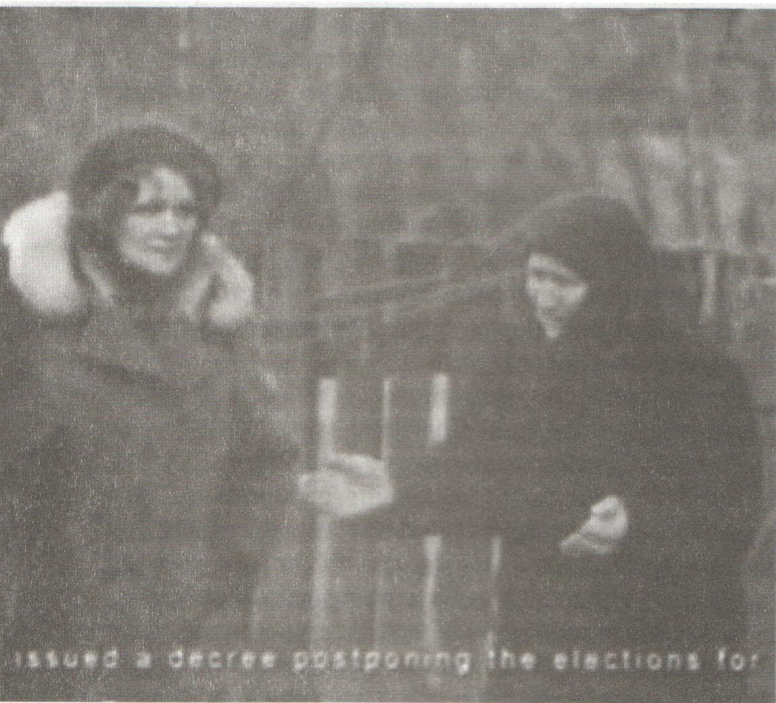
І сонце – найвищий Коран.

І крона – найкраща корона» [13, 75].

Але сталося щось настільки страшне та болісне, що навіть цей могутній герой зламався, і «...теж змінився. Може постарів». Як можна настільки прекрасно говорити про потворне? Як можна описувати такими милозвучними словами страшні події? Хіба що щире серце і невичерпний талант може дати таке «обрамлення» невтішним картинам, від чого хочеться рватися у бій, плакати за нещасними долями і молитись за майбутнє покоління.

Пронизливим болем просякнута кінострічка «Чорнобиль. Тризна», знятий за сценарієм Ліни Костенко 1994 року. Її голос за кадром: сумний і жалібний, монотонно коментує події фільму, знятого на честь 800-річчя древнього Чорнобиля. Сьогодні він не живе, а існує, проте, як каже поетеса: «...душа у нього ще є». Якась моторошна і хвора душа, але ж є! Сюжет кінострічки базований на тому, що люди живуть буденним ритмом життя: ходять до церкви, співають, ростять дітей й оплакують втрати, але покинути місто не можуть. Одні приїжджають відвідати могили предків, але, в'їжджаючи в місто, відразу відчують відчуженість і страшний простір душить горло, зриваються сльози... Л. Костенко показує горе жінок, які плачуть над спаленими друзками, що досі тліють. Згодом виявляється, що це палає їхня хатина.

Ліна Василівна стоїть поруч і не знає куди себе подіти, а за кадром коментує: «Нехай простять нас люди, що ми знімаємо їхнє горе, це виявилось неочікувано... Кажуть, що тут часто таке трапляється, щось десь горить, але ніколи цього не чекають. Люди не звертають уваги на камеру, напевно, думають, що це якісь прилади для вимірювання радіації, вже звикли...» [20]. Стара бабуся сидить і оплакує свого сина, вже другого, один похований на кладовищі, інший – ліквідатор, забрала вона, радіаційна братська могила. Цій картині Костенко надає особливої ваги і плач літньої жінки звучить над загальним шумом. Здається, вона досі не вірить, що її ніхто вже не проведе з міського автобуса до хати, ніхто не зустріне з пащі. Костенко завершує свій сюжет поминальними піснями.

Кадр із кінострічки «Чорнобиль. Тризна». 1994 р.

Чорнобиль у розумінні Ліни Костенко – це місце, де «вмерла Україна». Загалом, публіцистика Ліни Костенко просякнута екстатичним сприйняттям трагедії Чорнобиля. У 2003 році поетеса публікує своє дослідження «Україна як жертва і причина глобалізації катастроф», де стверджує: «Глобалізується не лише економіка або всезагальна обумовленість інтересів, глобалізуються конфлікти і передумови екологічних, техногенних і моральних катастроф» [14].

«До чорнобильських проблем я маю відношення з 1991 року, – розповідає Ліна Костенко, – і я знаю: скільки не говориш, скільки не звертаєшся, нічого не допомагає!» [7]. На превеликий жаль, більшість її коментарів є замовчуваними та непочутими. Звісно, що деякі знавці творчості Костенко критично відносяться до самої її особистості, припустивши, що Л. Костенко «списалась». Але як може «списатись» людина, яка у всі періоди свого життя була актуальною, і навіть у період мовчання не переставала творити, але тільки «у шухлядку».

Заглиблюючись у студійовану проблематику, а конкретно в гостре питання «Чи було вірно: мовчати?», необхідно зазначити, що слово Ліни Костенко – важливе для українського народу, адже вона «ніколи не йшла на компроміси з антиукраїнськими діями», як це влучно підкреслює О. Пономарів [16].

Життя і творчість видатної поетеси були аспектом багатьох наукових досліджень, проте особливу увагу при розгляді цієї проблематики слід віддати І. Дзюбі, який коментував її ставлення до всього, що відбувалося в Україні. «Те, що вона там розповіла, не тільки збагачує наше уявлення про її жит-

тя. Все це насичене глибокими емоціями, і бачимо оту тонку тканину переходу життєвих вражень в явища поезії, в явища мистецтва. І читачам, і дослідникам книга надасть можливість адекватніше оцінити поезію Ліни Костенко», – стверджує критик. І. Дзюба називає Ліну Костенко «білим голосом висоти», який у багатозвучному оркестрі багатьох поетів «чутний особливо – ось уже шостий десяток літ» [2, 260–261].

В окресленому спектрі розглядається книжка «Є поети для епох», у якій значне місце посідає Ліна Костенко. Презентуючи цю книжку, І. Дзюба стверджує: «... зараз менше віри. І це дуже погано, тому що багатьох це паралізує, кидає в байдужість, скептицизм, інколи в цинізм, тобто моральна картина зараз складніша» [20]. Так, справді, віра багатьох зникає під натиском паперових наказів, обіцянками кращого життя. Саме ця проблематика стосується закриття ЧАЕС, оскільки, прикрившись обіцянками повністю закрити і реанімувати, все було «підперто лише палкою надії», що вона не впаде і не зруйнує «Світ без Чорнобиля».

В одному з інтерв'ю Ліна Костенко говорить, що: «Вам це може не сподобатись, але я мушу сказати, що Україна зараз – це Зона Етичної Небезпеки» [20]. Невже це ще одна зона? Коли вже нарешті ми вийдемо з цих кордонів колючого дроту, коли з нас знімуть значок «Небезпечно!»? В. Смолій казав, що ми створюємо самі собі ці зони, не можемо боротись, бо втрачаємо сили на перших випробуваннях [7].

Заслужений журналіст України Л. Івшина розповідає в програмі «Час. Підсумки», що була в гостях у Костенко, проте досі не може оговтатись від почутого: «Ви кожного дня отак розмовляєте? Ріжете хліб, наливаєте чай і говорите про такі речі? Це має бути почуто!» [18]. Про що саме говорилося, Івшина не повідомляє, проте це зрозуміло, що «за кухонним столом» обговорюються серйозні проблеми, які, безперечно, стосуються кожного громадянина України. Чому ж цього ніхто не чує?!

Як зазначав Ю. Щербак: «Чорнобиль мусив стати фактом української літератури», і не помилився. Оскільки напередодні видання книжки про «схибленого програміста» Костенко сказала: «До 25-тої річниці я мала видати свої “Чорнобильські повісті”. Але книгу поділила на дві частини. Одна про роботу в експедиції, друга – про мої переживання від походів втраченими землями» [16]. Однозначно, поетеса виділила особливе місце у своїй творчості для Чорнобильської трагедії, підкреслюючи тим самим, що це проблема не лише науковців-епідеміологів, не лише працівників та евакуаторів ЧАЕС, а й української літератури загалом, а через неї й кожної людини.

Чорнобиль – не тільки об'єктивна подія, пережита багатьма, це подія у внутрішньому житті

кожного автора зокрема. Паралельно з Л. Костенко цю проблему досліджував уже згаданий Ю. Щербак, представивши свій документальний роман «Чорнобиль», складений із оригінальних інтерв'ю, де головна увага зосереджена на самих причинах, що стали основою катастрофи. Письменник провів численну низку досліджень та зібрав достатню кількість фактів, щоб написати не просто художню оповідь, насичену тропами, а відтворити справді документальний роман, побудований на достовірній інформації. Проте, проводячи паралель із кінострічкою «Чорнобиль Тризна» Л. Костенко, необхідно підкреслити, що в сюжеті поетеси всі образи «живі», вони «дихають», застосовані реальні прямі та невимушені факти, які відобразились у чіткому наголошенні на вкрай необхідних деталях. Для осмислення самої суті написаного в романі «Чорнобиль» Ю. Щербака потрібно занурюватись у щось нове, незвідане, проте достовірності та своєрідної оригінальності це не зменшує.

Перед десятою річницею трагедії на ЧАЕС Л. Костенко надрукувала кілька уривків із повісті «Зона відчуження», інформація про яку дуже стисла та «приглушена». Проте деякі частини були надруковані в газеті «Літературна Україна» [11]. У повісті йдеться про важку долю солдата-дезертира Андрія, який був несправедливо покараний вищою гілкою влади за патріотичні настрої у своїх думках, словах і діях. Змушений тікати від звинувачення за участь у русі, який підтримував створення незалежної, відокремленої України, він потрапляє в зону відчуження.

Оригінальність повісті ґрунтується на сюжетній лінії, коли персонаж зрозумів, де він знаходиться, місце, де все мертве й покинуте, вирішує і сам розпрощатись із життям, але перед цим відвідати церкву. Питання сакрального у творчості Ліни Костенко представлене завжди в особливий спосіб та, що важливо, ніколи не ставиться на другий план. За задумом поетеси, через катастрофу церква, згоріла, а хрести виднілися лише з кладовища, тому герой, вгледівши їх, молився там. Мандруючи селами «мертвої зони», Андрій все-таки знаходить церкву, але відвідавши її, був жахливо вражений, адже вона здавалась облупленою, ніби хтось скальпелем зняв з неї «шкіру». У цій частині дуже яскраво виражена особиста позиція автора до тогочасного становища країни. А під куполом церкви зображений Син Божий, який правицею тримає книгу із надписом «Альфа і Омега», – можливо, така доля і в рідної країни, яка зазнала страшних мук. Оригінально зображений малюнок Страшного Суду, який Костенко описує так: «Андрій розглядав цей розпис, шукав, чи все там зображено, що він читав у Біблії. Чи є ті звірі навколо престолу, повні очей спереду і ззаду? Чи є всепожираюча сарана?» [11].

Чорнобильську катастрофу в повісті поєднано з пророцтвом Йоана Богослова про Зірку Полин, про сімох ангелів, які нанесуть людям відплату та покарання за смертні гріхи. Йдеться про жорстоку та несправедливу Римську імперію, для народу якої Йоан Богослов сповіщає про Божу кару. Автор аргументовано пояснює, який стосунок має імперія до нашого народу, – на цьому ж місці, з початком нової ери постає Візантія, а згодом Москва, яка назвала себе «третім Римом». У Біблії сказано, що ангел зв'язав Сатану і кинув його в безодню, щоб народ не страждав, але встановив конкретні часові межі – тисячу років, що якраз припадає на правління Московської імперії та «звільнення Сатани».

Особливу увагу в зазначеній повісті приділено патріотичним мотивам через призму сакрального сприйняття, через що Ліна Костенко виступає вічною берегинею свого народу. Це продемонстровано у її численних творах, де неодноразово використовуються біблійні мотиви, ґрунтовані на паралелі з певними явищами і подіями як в Україні та світі, так й у власному житті, адже Слово Боже – це завжди зброя в бою за перемогу добра над злом.

«Крім моїх пропозицій, є нагальна потреба щось змінити в тих, які я навіть не ставлю, – в технічних, страшних, глобальних проблемах. Я ж висловила три пропозиції, які можна було, як на мене, негайно втілити в життя, але жодна з них фактично досі не втілена, хоч конгрес, кажуть, навіть прийняв резолюцію. Насамперед треба зробити щось з тою електростанцією, зокрема, її саркофагом. Це – насамперед» [15]. Йдеться про пропозиції, які Ліна Костенко висловила на Другому міжнародному конгресі українців у Львові (серпень 1993 р.). Письменниця висловлювала власні думки про те, що робити і як краще це зробити, щоб рятувати Україну від неминучої біди, яка вже сталась і поширилась її неосяжними просторами. А це була тільки восьма річниця від дня страшної катастрофи.

У 1989 р. поетеса створила експедицію, «щоб негайно рятувати історико-культурні цінності Чорнобильщини». Проте все вже давно обікрадено, все розграбовано, храми перетворились на пустки... Тому Костенко поставила завдання: вивчити хоч рештки тієї Поліської України, яка там ще залишилась. Ця експедиція не обов'язково має бути масштабною, кілька чоловік, котрі професіонали у своїй справі, виконують поставлені завдання, важливо, щоб це було регулярно і не «відмирало» поступово у всіх охочих.

У книжці відомого прозаїка Д. Кулиняка «Тягар Чорнобильського неба» Костенко говорить, що при в'їзді стоять знаки «Зона особливого контролю!», а далі запевняє, що ніякого контролю там не існує, що все стоїть, як стояло, і мародери

Ліна Костенко серед витворів поліщуків у колишньому кінотеатрі в Чорнобилі. 1995 р.

забирають речі, викрадають їх. Найцікавіше, зі своїх вражень зазначила Костенко, що трапляються «несподівані» феномени: здається, стоїть собі хатина, новесенька, побудована за власний, важко зароблений кошт, а люди, які там живуть, хворіють і помирають, – ніхто не може збагнути, що саме трапляється з ними. Згодом до цієї дилеми підключаються науковці, оскільки виникає логічна потреба в аргументованому поясненні, і як виявляється, – хатина побудована на радіаційних дошках. Люди жили просто у «смертельній коробці». Тому Костенко ставить питання: «То де ж тоді цей контроль? Хто і кого контролює?» [15].

Звісно, не можна просто так забути весь культурний спадок Полісся. Труд людей, їхнє ціле життя не може бути похованим у ямі з-під вибуху. На радіо «Вечірня свобода» в одному з випусків програми був присутній Ростислав Омеляшко, директор Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, який проводить тривалу й копітку працю з відновлення культури саме в районі катастрофи. Він розповідає, як з ним співпрацювала Ліна Костенко, яка брала безпосередню участь у їхній експедиції, за що вони дуже горді. За словами Р. Омеляшка, суть та мета їхньої роботи полягала в тому, щоб зібрати якомога більше предметів побуту, відновлюючи та очищуючи їх. «На цих землях ми комплексно збираємо етнографічні матеріали, пам'ятки культури і записуємо духовну культуру, фольклор, відомості про народне мистецтво, народні промисли і ремесла, і архітектуру, і календарні обряди, і родинні обряди. Тобто, по можливості весь спектр охоплюється», – коментує Р. Омеляшко [20].

За останніх кілька років було зібрано досить багато цінної інформації в режимі аудіо – та відеозапису, про що свідчить фільм-трагедія за

сценарієм Ліни Костенко «Чорнобиль. Тризна», про який уже згадувалося.

З 1995 року Л. Костенко їздила в зону і стала постійним учасником експедиційного Центру. «Хтось любить Україну, а хтось не любить. Одні занастали Полісся, а інші – лазять по селах, і рятують усе, що можна. Коли хлопці тягнуть усякі бодні, кадуби або улюблені старовинні скрині Ростислава Омеляшка, я кажу: «Хлопці там уже нічого немає!»» [17].

З кожної своєї поїздки до Чорнобиля письменниця згадує багато чого втішного, але разом із тим страшного. Її там знають і люблять, адже вона приїжджає з гостинцями та щирим серцем. Одного разу, коли Костенко приїхала та накрила стіл для чаювання, люди поставали осторонь і боязно споглядали, як голодні собаки, що боялись підійти, що боялись, щоб «не вдарили». Старша жіночка каже: «В мене немає талончику на чай», на що Костенко розгубилась і промовила, що нічого не потрібно, тут все їхнє, нехай підходить та бере. Вони розговорились... Жахливе становище зробило їх відлюдькуватими, а все інше не змінилось, громадян навіть турбує доля кінотеатру, який вони хочуть відновити. Бачила Костенко, як тамтешні хлопці ловили рибу в річці, побачивши чужу жінку, злякались і хотіли тікати, вона їх зупинила. То все їхнє, вони браконьєрством не займаються, але хто пояснить, що не можна ловити ту «мертву» рибу, людям, які не мають чого їсти [17].

«Японці через місяць вибачилися перед народом за те, що вони не все сказали, дещо приховали... Вони цілий місяць не казали народу правду. А ми на 25 році досі не знаємо правду про Чорнобиль! А пора вже все знати б. Увесь цей час у нас відбувається те, що я називаю дискретне щеплення сволочизму. Робити сволочні вчинки – це непорядно і жахливо. Але не чути справжніх проблем – це теж сволочизм...» [19]

Ліна Костенко каже, що вдячна людям з Італії за цікавість до наших проблем. Японський посол при такій біді, яку вони мають, сказав, що Японія не відмовляється від своїх зобов'язань перед Україною, буде надалі допомагати Україні в її атомних проблемах... «Думаю, нині, навпаки, всі мають Японії допомагати. Але дивіться, яка шляхетність! А італійці видають книжку «Зоря на ім'я Полин...», яка робить дуже велику справу», – зазначає поетеса [16].

Отже, чим глибше ми занурюємося в історію, тим більше ми дізнаємося подекуди невітшних фактів, від яких, на жаль, вже нікуди дітись. Ми можемо говорити про це, писати, скаржитись та обурюватись, але нічого, навіть слово авторитетних людей вже не змінить і не виправить горя.

Дослідження цієї проблематики ґрунтується

на «вчорашніх» фактах, адже нових, конкретних подій до покращення становища поки що немає. Чи можна нехтувати декількома селами і декількома сотнями жителів, що досі проживають на покинутій землі? Звісно, ні! Але їхнє життя вважають приреченим через неспроможність країни забезпечити цих громадян всім необхідним для нормального повноцінного життя. Трагедія на Чорнобильщині вважається однією з найстрашніших подій у сучасній історії не тільки України, а й усього світу. Це тема всенародної скорботи, яку порушують у своїй творчості видатні постаті України, зокрема Ліна Костенко.

Життя не може закінчитись на одній катастрофі, принаймні життя нації. Вибух на ЧАЕС – це болісний урок, але чи зможе він чогось навчити, чи зробить хтось для себе потрібні висновки – досі залишається невідомим. Ліна Костенко – одна з тих майстрів слова, які поєднують непоєднуване і залишаються унікальними в цьому. Її чудові твори про кохання, про воєнні роки, природу, дитяча література – все по-своєму особливе, але вона не однопланова письменниця, вона йде вслід за подіями сьогодення. Її твори, присвячені Чорнобилю, насичені та сильні, не залишили і не залишать байдужими нікого.

Екстраординарність поезії з такою темою полягає в тому, що саме по ній можна впізнати митця. Костенко має свій стиль, який можна вирізнити з сотень, що стосується і творів про Чорнобиль. Використані тропи та різноманітні художні образи додають сказаному особливого сенсу. Читаючи роман «Записки українського самашедшого», починаєш жити тим життям, яким живе головний герой. Особливо тими моментами, які стосуються особисто тебе як учасника тих подій, або як його жертви. Про Чорнобиль сказано мало, оскільки письменниця вважала це темою інших досліджень, але підкреслила, що зона залишається зоною, бо її закриття – то лише формальність. Що вже говорити про поезію та наукові дослідження Костенко, які наскрізь просякнуті правдою і простотою. Головним досягненням письменниці є те, що вона не пише для конкретних осіб, вона наближена до всього народу і його долі, приймає її за свою. Відверті коментарі та пропозиції, конкретні заяви та «кричання» в народ оцінюється все з позицій мудрої змістовності та щирих намірів.

Кожний народ має свою історію. А той, хто не знає «зони», той дуже багато про Україну не знає!

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш С. Ліна Костенко / С. Г. Барабаш, Д. В. Барабаш, Г. С. Бондаренко // Нові імена з української літератури : посіб. для вчителя / упоряд. В. Я. Неділько. – К. : Освіта, 1993. – С. 217 – 248.
2. Білик Г. Лектура Івана Дзюби про Ліну Костенко / Г. Білик // Рідний край. – Полтава, 2012. – № 1(26) – С. 260 – 261.
3. Брюховецький В. Ліна Костенко : нарис творчості / В. С. Брюховецький. – К. : Дніпро, 1990. – 260 с.
4. Витрикуш Г. Історичне минуле України у творчості Л. Костенко та В. Симоненка / Г. Витрикуш // Українська література в загальноосвітній школі. – 2009. – № 12. – С. 29 – 34.
5. Дзюба І. Є поети для епох / І. Дзюба. – К. : Либідь, 2011. – 208 с.
6. Документальний фільм «Чорнобиль. Заповіт» Ролана Сергієнка. – К., 2011.
7. Івшина Л. Чорнобиль : життя «до» і «після» / Л. Івшина, С. Солодкий, І. Сюдюков, Н. Тисячна, В. Герасимчук. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/161489>.
8. Кінострічка «Чорнобиль. Тризна» за сцен. Л. Костенко. – К., 1994.
9. Ключек Г. Ліна Костенко: навч. посіб. / Г. Ключек. – Кіровоград : Степова Еллада, 1999. – 318 с.
10. Костенко Л. Записки українського самашедшого / Л. Костенко – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 416 с.
11. Костенко Л. Зона відчуження / Л. Костенко // Літературна Україна. – Київ. – 25 квітня 1996.
13. Костенко Л. Річка Геракліта / Л. Костенко; упор. О. Пахльовська. – К. : Либідь, 2011. – 336 с.
14. Костенко Л. Україна як жертва і причина глобалізації катастроф / Л. Костенко // День. – К. 2003. – № 76.
15. Кулиняк Д. Тягар Чорнобильського неба / Д. Кулиняк. – К. : ТОВ ВПЦ «Літопис-XX», 2011. – 176 с.
16. Куява Ж. Ліна Костенко: «Екстремальне народознавство віртуально воскресає Україну». [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.simya.com.ua/articles/57/41361>.
17. Мархун С. Ліна Костенко: «Поїдьте туди, де вмерла Україна». [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://dt.ua/SOCIETY/lina-kostenko-poyidte-tudi-de-vmerla-ukrayina-45094.html>
18. Підсумки. Час. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.youtube.com/watch?v=uTl5GuAlrc>
19. Решетилова О. Зоря на ім'я Полин: пам'ятаючи Чорнобиль. Київська презентація. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/3009197>.
20. Середа С. Автобіографічне інтерв'ю Ліни Костенко / Радіо Свобода, 2012. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24542794.html>

РЕГІОНАЛЬНІ ПРЕДСТАВНИКИ ДЕРЖАВНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА ВИДАВНИЦТВА «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Область	Контактна особа	Телефон
Вінницька	Данілова Тетяна Василівна	(0432) 56-21-38
Волинська	Горошко Віталій Анатолійович	(0332) 72-54-21, (098) 128-04-97
Дніпропетровська	Заржицька Еліна Іванівна	(099) 704-58-44
Донецька	Радичев Володимир Петрович	(050) 723-73-79
Житомирська	Лавринчук-Ковтун Ольга Василівна	(098) 518-39-76
Закарпатська	Басараб Михайло Михайлович	(050) 204-79-57
Запорізька	Грипа Антоніна Леонідівна	(095) 800-04-74, (097) 392-81-38
Київська	Щербак Валентина Петрівна	592-79-86, 278-23-13
Луганська	Бахмут Олена Анатоліївна	(099) 985-58-15
Одеська	Топор Олександр Анатолійович	(067) 801-00-68
Полтавська	Волошко Олександра Віталіївна	(066) 62-47-601, 241-63
Рівненська	Опольський Ігор Валерійович	(093) 127-12-67
Чернівецька	Семанюк Анна Ярославівна	(095) 337-01-58
Львів	Заник Галина Віталіївна	(093) 887-18-96, 0322-272-95-05
Суми	Геренко Олег Борисович	(067) 542-82-79
Кіровоград	Коцар Олеся Сергіївна	(066) 093-21-82, (0522) 24-03-44

Адреса редакції журналу, видавництва:

01680, м. Київ, вул. Олександра Довженка, 3

Тел.: (044) 456-37-32

E-mail: olga_presa@ukr.net

ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Директор
Олександр ОВЧАР

Головний редактор редакції гуманітарних журналів
Валентина БОЙКО

Над номером працювали:
Ольга Пилипенко (відповідальний редактор)
Ольга Караман (літературний редактор)
Марія Осауленко (комп'ютерна верстка)
Наталія Василенко (коректор)

За достовірність фактів, дат, назв тощо відповідають автори. Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення прийнятих до друку матеріалів. Рукописи не повертаються. У разі використання матеріалів посилання на журнал є обов'язковим.

Листи й матеріали для публікації можна надсилати електронною поштою: [e-mail: olga_presa@ukr.net](mailto:olga_presa@ukr.net) з поміткою «Українська мова й література в сучасній школі».

© Усі права захищено. Жодні частина, елемент, ідея, композиційний підхід цього видання не можуть бути скопійованими чи відтвореними в будь-якій формі і ніякими засобами — ні електронними, ні фотомеханічними, у тому числі й ксерокопіюванням, записом або комп'ютерним архівуванням, без письмового дозволу видавця

Підписано до друку 6.02.2013.
Формат 60 x 84 1/8.
Папір офсетний. Друк офсет.
Умов. друк. арк. 8,37. Обл.-вид. арк. 9,6.
Наклад 2070 Зам. 28
Видруковано ТОВ «КОЛОФОН».
Васильків, вул. Грушевського, 15.

Державний комітет зв'язку та інформації України ф.СП-1

ДОСТАВНА КАРТКА — ДОРУЧЕННЯ

ПВ	місце	літер.	На	газету журнал	22677
----	-------	--------	----	------------------	-------

«Українська мова й література в сучасній школі»

найменування видання

Вартість	передплата	кількість комплектів	1
	переадре- сування		

на 2013 рік по місяцях

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

поштовий
індекс

місто

село

область

район

вулиця

код вулиці

буд.	корп.	кв.

прізвище, ініціали